

ÖMER SEYFETTİN'İN “ELEĞİMSAĞMA” ADLI HİKÂYESİNDE TOPLUMA YÖNELİK ELEŞTİRİLER

Merve YILMAZ*

Geliş Tarihi: 26.06.2020

Kabul Tarihi: 20.08.2020

Atf Bilgisi: Hars Akademi
Uluslararası Hakemli Kültür-
Sanat-Mimarlık Dergisi

Sayı: Özel Sayı

Sayfa: 203-216

Yıl: 2020

Dönem: Ekim

Özet

Ömer Seyfettin, ilk hikâyesini 1902 yılında yazmıştır. Bu yıldan itibaren modern Türk hikâyesinin önde gelen isimleri arasında yer almıştır. Arkadaşları Ali Canip Yöntem ve Ziya Gökalp'la beraber başlattığı Yeni Lisan Hareketi ile ve ondan sonraki süreçte, Türk edebiyatına özellikle hikâye türünde yazdığı eserlerle ciddi katkı sağlamıştır. Milli kimlik inşasına dönük bir anlayışla toplumu yine topluma anlatmıştır. Gerçekleşmesini arzu ettiği fikri dünyayı birçok hikâyesine yansıtmış, bunun yanı sıra toplumun sorunlarını yazın meselesi haline getirmiştir.

Üyesi bulunduğu Millî Edebiyat Akımı zihniyetinin genelinde var olan toplumsal duyuş hassasiyeti Ömer Seyfettin vasıtasıyla hikâye türünde bilinir ve görünür kılınmıştır. Yazar, içinde barındırdığı bu hassasiyetle birçok hikâye kaleme almıştır. Ömer Seyfettin'in toplumda gördüğü ve kendine dert edindiği aksaklık ve bozukluklar, yazarın *Eleğimsağma* adlı hikâyesinde cinsiyet kültürü, bireyin batıl inanca itilmesi ve bir dinî öge olan hoca üzerinden kendisine yer bulmuştur. Bu çalışmada *Eleğimsağma* adlı hikâyede Ömer Seyfettin'in mesele ettiği bu aksaklık ve bozukluklar incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ömer Seyfettin, Hikâye, Toplumsal eleştiri.

* Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Doktora Öğrencisi, Tokat, mrveylmaz60@gmail.com / ORCID: 0000-0003-2872-7271

ÖMER SEYFETTİN'S STORY " ELEĞİMSAĞMA" CRITICISMS OF SOCIETY

Merve YILMAZ*

First Received: 26.06.2020

Accepted: 20.08.2020

Citation: Hars Akademi
International Refereed Journal of
Culture-Art-Architecture

Issue: Special Issue

Pages: 203-216

Year: 2020

Session: October

Abstract

Ömer Seyfettin wrote his first story in 1902. Since this year, he has been among the leading figures of modern Turkish story. With the Yeni Dil Hareketi that he started with his friends Ali Canip Yöntem and Ziya Gökalp, and in the period after that, he made a significant contribution to Turkish literature with his works, especially in the story genre. He explained society to society with an understanding of identity building. The idea that he wanted it to happen reflected the world in many of his stories, as well as making society's problems a matter of writing.

The sensitivity of the social sense that exists in the Millî Edebiyat Akımı mentality of which he is a member is known and visible in the story genre through Ömer Seyfettin. The author has written many stories with this sensitivity. Ömer Seyfettin's social problems and problems in society, the author's story *Eleğimsağma* gender culture, the propulsion of the individual to superstition and a religious element of the teacher found a place for him through. In this study, in the story *Eleğimsağma*, these glitches and disorders related by Ömer Seyfettin were examined.

Keywords: Ömer Seyfettin, Story, Social criticism.

* Tokat Gaziosmanpaşa University, Faculty of Science and Literature, Department of Turkish Language and Literature, PhD Student, Tokat, mrveylmaz60@gmail.com / ORCID: 0000-0003-2872-7271

Giriş: Ömer Seyfettin Hikâyeciliği

Millî Edebiyat akımının mimarları arasında olan Ömer Seyfettin, yazdıklarıyla Türk edebiyatına olay hikâyesini tanıtmış, Türk edebiyat dünyasına millî ve yerli imaj açısından çığır açmıştır. Ömer Seyfettin hikâyelerindeki bu imajın yaratılmasında onun askerî kimliğinin etkisi büyüktür. Kullandığı dil çizdiği bu imajın etkinliğini arttıran yegâne araçtır. *“‘Yeni Lisan’ hareketinin öncü şahsiyeti olarak hikâyelerinde olabildiğince sade bir dil kullanır. Cümleleri kısadır ve asla dolaşık değildir. Atasözleri ve deyimlere yer verir* (Enginün 2010: 485).

Türkçülük akımının etkisiyle kaleme aldığı eserlerin dışında -ki bunlara millî temalı eserler diyebiliriz- ferdi duyguları anlatan ve toplumsal temalı eserler de kaleme almıştır. *“Hikâyelerinin çoğunda doğru olduğuna inandığı soyut fikirleri somut örneklerle ortaya koymaya çalışır. Başka bir deyişle dava arkadaşı Ziya Gökalp gibi onun eserlerinin arkasında da bir ideoloji ve hayat felsefesi vardır”* (Işık 2020: 83).

İnci Enginün onun hikâyelerini konu ve izleklerine göre şöyle tasnif etmiştir:

- *“Tarihî hikâyeler*
- *Konusunu Balkanlar’dan ve Çanakkale Savaşı’ndan alan hikâyeler*
- *Konusunu çocukluk ve gençlik hatıralarından aldıkları*
- *Masal ve fanteziler*
- *Günlük hayatta rastlanan olaylar ve kişiler”* (Enginün 2010: 486).

Ömer Seyfettin, Maupassant’ın etkisiyle hikâyelerini yazar. *“Ömer Seyfettin hikâyelerinde Maupassant etkisi, hem biçimsel hem de içerik açısından belirgin şekilde kendini gösterir. Ele alınan konular arasındaki benzerlikler sıradan bir okuma sırasında bile kolaylıkla anlaşılabilir”* (Işık 2020: 83).

Yaşanılanı ya da yaşanılacak olanı anlaşılır ve sade bir dille anlatan yazar, geniş bir okur kitlesine ulaşır. Yazarın etkili bir kalem olduğu tartışılmaz bir gerçektir. Etkileyciliğini sağlayan unsurlardan biri de toplum duyusu ve görüşüne hitap ediyor oluşundandır. O, hem kendi dönemindeki edebiyat dünyasına hem de kendisinden sonraki dönemin edebiyatına yazdıklarıyla damga vurur. *“Son devir Türk hikâyeciliğinin en mühim şahsiyetidir”* (Akyüz 1995: 186).

Ömer Seyfettin Türk hikâyesini görünür kılar. “*Türk edebiyatında hikâyeciliği meslek haline getiren ilk yazar Ömer Seyfettin’dir. Hikâye yazarlığının ayrı ve cazip bir edebi çalışma sahası olduğunu bütün açıklığı ile ortaya koyan odur*” (Akyüz 1995: 187).

Ömer Seyfettin’in hikâyeciliğinde dikkat çekici bir diğer unsur da mizah ve ironinin hikâyelerde kendine yer bulmasıdır. Hafif nüktedanlık barındıran hikâyeleri, umulmadık sonları ile Türk hikâyesinin mihenk taşı olmuştur.

1. “Eleğimsağma” Adlı Hikâye

Eleğimsağma hikâyesi ilk olarak 1917 yılında *Yeni Mecmua*’da yayımlanmıştır. Ömer Seyfettin’in bu hikâyesinde Ayşe adlı küçük bir kızın hayallerini gerçekleştirmek için erkek olmak istemesi anlatılır. Yazar, bu anlatımı nükteli bir dille kurgulamaktadır. Böylece okuyucunun anlatıdan keyif alması sağlanır.

Ayşe, yaşlılarından daha görkemli gözüken, on yaşında bir kız çocuğudur. Fakat kız çocuklardan daha ziyade erkek çocuklar gibi ata binmeyi, silah kullanmayı, güreş tutmayı sever. Ancak büyüdükçe bu çok sevdiği oyunlardan, sırf kız olduğu için ayrı düşeceğinin farkındadır. Üstelik bir de köy imamı Kurt Hoca, örtünmesi konusunda üzerinde baskı kurmaktadır. Çocukların sırf kız oldukları için vazgeçmek zorunda oldukları çocuklukları, Ayşe üzerinden anlatılır.

Ayşe, yağmurun yağdığı bir gün eleğimsağmanın* gökyüzünde yerini aldığını görür. Eleğimsağmanın altından geçtiğinde erkek olacağını inancıyla koşmaya başlar. Eleğimsağmanın altından geçtikten sonra yorulduğundan dinlenmek için yere uzanır. Hikâyenin bu kısmında okuyucu şaşkınlığa uğrar. Çünkü Ayşe, eleğimsağmanın altından geçtikten sonra yağız bir delikanlıya dönüşmüştür. Köye dönerken davul zurna sesleri duyar. Yolda gördüğü kişilere ne olduğunu sorduğunda, köy meydanında düğün olduğunu, düğünde de güreş tutulduğunu öğrenir.

Düğüne gidip güreş tutmak ister. Böylece galip geldiğinde gelini kendine alabilecektir. Alana gittiğinde, Ayşe’yi köy halkı tanımaz. Kendisini tanıttığında herkes çok şaşırır. Ayşe, Damat Hasan’ı ve köy imamı Kurt Hoca’yı karşısına çağırır. Hasan’dan gelini boşamasını, Kurt Hoca’dan ise kendisi ile Gülsüm’ün nikâhını kıymasını ister. Ne Hasan ne de Kurt Hoca, onun istediklerini yapar. En son Hasan’ a gelini zorla boşatır lakin Kurt Hoca inatla

**Güncel Türkçe Sözlük*, “Gökkuşağı” (Erişim 26 Haziran 2020).

nikâhı bir türlü kıymaz. Ayşe hocaya saldırır. Hikâyenin bu kısmı olağandışı olaylar barındırır. Kurt Hoca "Hey... köylü Haberiniz olsun bu erkek değildir. Bu kızdır" (Ömer Seyfettin 2015: 483-484) diye bağırır. Bunun üzerine köy halkı ellerinde örtülerle Ayşe'yi kapatmak için uğraşır. Tam burada yazar, Ayşe'nin yaşadıklarının bize bir rüya olduğunu açıklar. Dinlenmek için uzandığında uyuya kalmıştır. Babası ve köy halkının seslerine gözlerini açar ve her şeyin bir rüya olduğunun farkına varır. Ağlayarak evine dönmek üzere yola çıkar.

Hikâye, Ömer Seyfettin'in çoğu hikâyesinde olduğu gibi bir mesaj vermeye dayalıdır. Lakin bu mesaj, yazarın kendisini daha çok gösterdiği millî bir imaj çizmekten ziyade, Türk toplumunda yer alan genel kabul ve batıl inançlar üzerine kuruludur.

Hikâye köy yerinde kız çocukları üzerinde kurulan baskıyı, yine kız çocuğunu odak nokta haline getirerek anlatır. Tanrısal bakış açısı kullanılarak anlatılan hikâye, umulmadık bir sonla ve nüktedan diliyle okuyucuda ilgi uyandırmaktadır.

2. Ömer Seyfettin'in Eleğimsağma Adlı Hikâyesinde Topluma Yönelik Eleştiriler

Ömer Seyfettin; *Eleğimsağma* hikâyesinde, Ayşe adlı on yaşındaki kız çocuğu vesilesiyle topluma yönelik eleştiriler yapmıştır. Bu eleştirilerden en belirginini toplumdaki bazı genel kabullere yöneliktir. Söz konusu durumlar özellikle cinsiyet kültürü üzerine kuruludur. Kahraman bu kabulleri değiştirme ihtimâlinin zorluğunu bilerek bir batıl inancı, içinde bulunduğu durumdan ve toplumun peşin hükümlerinden sıyrılmanın bir yolu olarak görmekte ve buna sığınmaktadır. Başkahraman üzerine kurulan baskının sorumlularından biri olan köy hocasına yönelik okura sezdirilen eleştiri, onun bazı tavırları ve toplumu yanlış yönlendiren, kişileri birbirine karşı kışkırtan sözleri eserde tenkit edilen hususlardır. Bu durumlar okuru düşünmeye sevk edecek emarelerle birlikte ortaya konmaktadır.

Ömer Seyfettin kendi yaşadığı dönemdeki toplumun cinsiyet kültürüne dair eleştiri yapar. Hikâyede yer alan kız çocuğunun erkek gibi yetiştirilmesi aslında *Dede Korkut Hikâyeleri*'nde de rastlanan bir durumdur. *Kam Pürenin Oğlu Bamsı Beyrek'in Destanı* adlı hikâyede Banu Çiçek, Ayşe'de olduğu gibi güreş tutar. Hatta ata binip, kılıç kuşanır. "İkisi atlandılar, meydana çıktılar. At teptiler, Beyrek'in atı kızın atını geçti. Ok attılar, Beyrek kızın okunu geride bıraktı. Kız 'Bre yiğit benim atımı kimsenin geçtiği yok, okumu kimsenin geride bıraktığı yok, şimdi gel seninle güreş tatalım' dedi" (Sepetçioğlu 1998: 73). Dede Korkut hikâyeleri eski Türk toplumu hakkında bilgi edindiğimiz önemli kaynaklardır. Söz konusu hikâyede Banu Çiçek'e biçilen toplumsal cinsiyet rolünden yola çıkılarak eski

Türk toplumunun kız çocuğuna bakış açısını anlaşılabilir. Hikâyede Bamsı Beyrek'in evlenmek istediği kızın özellikleri de toplumdaki cinsiyet kültürünü gösterir. “*Baba bana bir kız alıver ki ben yerimden kalkmadan o kalkmalı, ben kara koç atıma binmeden o binmeli, ben hasmıma varmadan o bana baş getirmeli, böyle bir kız alıver baba bana*” (Sepetçioğlu 1998: 74). Lakin ilerleyen zamanlarda Türk toplumunda cinsiyet kültürüne dair düşünce yapısı değişmiştir. Toplumsal bazı normlar sadece erkeğe atfedilmiş, kız çocuklarının hemcinslerinden farklılaşan bazı özellikleri dayatmalarla törpülenmeye çalışılmıştır. Ayşe toplumun kendisine biçtiği cinsiyet rolünü değiştiremeyeceğinin farkındadır. Bunun üzerine, *erkek olma düşüncesiyle gökkuşağının altından geçince cinsiyet değişir*, batıl inanışına sıkı sıkıya tutunur. Onu bu düşünceye yönlendiren unsurlardan biri de şüphesiz köy hocasıdır. Hocanın, onun örtünmesi üzerine yaptığı baskılar rüyalarında dahi Ayşe'nin peşini bırakmaz. Ömer Seyfettin toplumda yer alan bu aksaklıkları ironiden de faydalanarak eleştirir.

2.1. Toplumdaki Cinsiyet Kültürüne Eleştiri

Cinsiyet kültürünü, “*Bir toplumda yer alan kadınlık ve erkeklik algıları, her iki cinse ilişkin imajlar, kalıp yargılar, oluşturulan kimlikler bu kimliklerin oluşum süreçleri, onlara atfedilen özellikler, davranış kalıpları, roller, statüler, cinsiyete dayalı iş bölümü, cinsler arasındaki ilişkilerin düzenleme biçimleri, aile tipleri, akrabalık ilişkileri, cinslerin birbirine karşı tutum ve davranışları, cinsel ahlak, aşk ve güzellik anlayışları...*” (Aydın 2007: 124) ifade eder. Toplumunda kız çocuğuna ait oluşturulan cinsiyete dair belli bir kimlik yapısı vardır. Bu kimlik yapısının dışına çıkılmasına müsaade edilmez.

Bu hikâyenin yazıldığı 1917 yılındaki Türk toplumu için de bu durum geçerlidir. Cinsiyetin vermiş olduğu kısıtlamalar, kısıtlamaların altında varlık mücadelesi veren çocuklar hikâyelerde kendine yer bulmuştur.

Kız çocukları; erkek çocuklarına oranla geri planda kalan, vücudu kendini göstermeye başladığı anda onu gizlemesi gereken, istediği şeylerden mahrum olan, kendi istediklerinden ziyade onun hakkında istenileni yapmak zorunda kalan bireyler olarak görülmektedir. O, toplumda var olan cinsiyet kültürü nedeniyle hayallerini ötelemek zorunda kalmıştır.

Ömer Seyfettin 1900'lü yılların başından itibaren Türk hikâyesini kendine araç edinmiş bir yazardır. Böylece topluma, kendisinin gördüklerini rahatça anlatabilmektedir. Toplumda gördüğü aksaklıkları, bozuklukları, yanlış düşünceleri hikâyelerine konu eder.

Cinsiyet kültürüne dair var olan yanlış yargılar da onun hikâyelerinde kendine yer bulmuştur. *Eleğimsağma* adlı hikâye de bu yanlışlığın anlatıldığı hikâyelerden biridir.

Eleğimsağma adlı hikâyede, hikâye kahramanı Ayşe, on yaşında bir kız çocuğudur. Çoğu yaşıtından daha görkemli bir vücuda sahiptir. O, kız çocuğu yerine bir erkek çocuğu gibi oynamayı sever. "Erkek çocuklar gibi ata binmesini, silah atmasını, güreşmesini, Birdir Bir, Esir Almaca oynamasını seviyordu" (Ömer Seyfettin 2015: 479).

Kız çocuğu belli bir yaşa kadar toplum tarafından çocuk kabul edilir, daha sonra büyüğü hissedildiği andan itibaren içinde yer aldığı kimlik nedeniyle ondan bir yetişkin gibi eylem beklenilir. Onun hâlâ çocuk olduğu gerçeği göz ardı edilir. Cinsiyet kültürüne dair ilk eleştiri burada yer alır. Ayşe sırf kız çocuğu olduğundan o çok sevdiği oyunlardan uzaklaşacağı farkındadır. "Fakat işte büyüdükçe o çok sevdiği bu oyunlara veda etmek lâzım gelecekti" (Ömer Seyfettin 2015: 479). Bu nedenle erkek olmak ister. Üstelik kendisinde var olan güzellik de umurunda değildir. Bilir ki sadece erkek olursa dilediği şeyleri yapabilecektir. "Eliyle saçlarını arkaya attı. Aynaya tekrar dikkatle baktı. Ne güzeldi! Ama bu güzelliğin, bu gür saçların, bu kömür gözlerin, bu al yanakların onca hiç ehemmiyeti yoktu. İçini çekti: ' Ah erkek olsaydım...' " dedi (Ömer Seyfettin 2015: 480). Ayşe kendi cinsiyetine dair bu yargıları kabullenir. Sadece Ayşe değil toplumun neredeyse tamamında kendi cinsiyetlerine dair yargılar kabullenilmiştir. Çocuklar, cinsiyet kültürlerindeki yargı farklılıklarının bilincindedir. "Kız ve erkek çocuklar sosyalleşme süreciyle, çeşitli nesnelere, etkinlikleri, oyunları, meslekleri ve hatta kişilik özelliklerini onlar için "uygun" ya da "uygun değil" olarak ayırt etmeyi öğrenirler" (Dökmen 2010: 29). Cinsiyet farklılıklarını öğrenme, çocukların yaşamlarının şekillenmesinde etkilidir.

Ancak bazı kültürlerde çocuğun bu döneme gelmesiyle birlikte hemcinslerine dair birtakım kabullerin de ona empoze edilmesi ona daha hayatın başındayken kendisini keskin çizgilerle sınırlandırılmış bir dünyada hissetmesine neden olmaktadır.

Ömer Seyfettin, hikâye kahramanı Ayşe üzerinden bu durumu eleştirir. Hikâyede toplumdaki belirli özellikler sadece erkeklere aitmiş gibi düşünülmektedir. Bedensel manada güçlü olmak sadece erkeğe ait bir nitelik olarak görülmektedir. Kadın ve erkek cinsiyeti arasındaki bu keskin sınırlar, yazarı toplumdaki alışılmış cinsiyet kültürünün dışında özellikler gösteren Ayşe karakterini oluşturmaya iter.

Ayşe'ye, fiziksel gücün ağırlıkta olduğu özellikler verilir. O, dış görünüşüyle kız gibi olsa da sahip olduğu bedensel güç bakımından bir erkekten hiç de geri kalmaz. Yazarın hikâyede yaptığı eleştiri kadın cinsiyetinin ikincilleştirilmesinden ziyâde, kadın ve erkek arasında toplumdaki, cinsiyete dair keskin farklılıkların gösterilmesine yöneliktir. Toplumun, kişilerin cinsiyetlerine dair belirli ve öyle olması gerektiğini düşündüğü özelliklerden biri olarak fiziksel nitelikler, Ayşe vasıtasıyla yıkılmaya çalışılır: *"İki gün evvel Zaimlerin düğününde öteki köylerden gelenler onu bu kadar büyümüş görünce hayrette kalmışlardı. Hem öyle kuvvetli idi ki... Erkek akranlarını bir tutuşta kaldırıp yere çarpıyordu. Ona 'Pehlivan Ayşe' derlerdi* (Ömer Seyfettin. 2015: 479). Hatta çoğu erkek çocuktan daha kuvvetlidir. Bunu köy halkına göstermekten de çekinmez. *"Şimdiye kadar bir kişinin iki pehlivanla güreştiği işitilmemiştir"* (Ömer Seyfettin. 2015: 482). Ayşe, erkek çocuklarından tek farkı cinsiyetidir. Yazarın bilinçli seçtiği bu detaylar eşitliğin nasıl göz ardı edildiğini gösterir. Ayşe, hemcinslerinden farklılıklarına rağmen bir kız çocuğudur.

Hikâyede cinsiyet kültürüne dair eleştiri, bir de örtünme üzerinden verilir. İslam kültürü kız çocuklarının ergenliğe girişiyse beraber örtünmesini gerekli kılar. Dönemin toplumsal normları da bunu destekler. Ayşe henüz on yaşında bir kız çocuğudur. O, yaşlılarıyla henüz oyun oynayacak, vakit geçirecek bir çağda olmasına karşın sırf kız çocuğu olduğu için ondan erişkin bir kadın gibi giyinmesi ve davranması beklenir. Hikâyede köy hocasının ve toplumun ortaya koyduğu baskı, erkek çocuklarına değil kız çocuk Ayşe'ye karşı uygulanır. Bu kız çocuğu daha ergenlik döneminde olmamasına rağmen dayatmalara maruz kalır. Ayşe, yaşlılarından görkemlidir. *"İşte daha on yaşındayken koca bir kız gibi iridir"* (Ömer Seyfettin 2015: 479). Ancak bu durum onun henüz çocuk olduğu gerçeğini değiştirmez. Vücut özelliklerinin diğer kız çocuklarından farklı olması başta köy imamı Kurt Hoca olmak üzere köydeki herkesin dikkatini çeker. Bu nedenle ona, örtünmesi için baskı yapılır. Bu baskıyı da en çok köyün imamı Kurt Hoca yapar. Ayşe'yi gördüğü her yerde ona örtünmesini söyler. *"Kız Ayşe, anana söyle, seni örtüye soksun. Artık senin açık dolaşman caiz değil"* (Ömer Seyfettin. 2015: 479). Bu durum daha çocuk olan Ayşe'de travma yaratır. Öyle ki gördüğü rüyada bile Kurt Hoca ona örtünmesini söylemekte, köylüler de ellerinde örtülerle onu kapatmak için peşinden koşmaktadırlar. *"Hey köylü... Haberiniz olsun bu erkek değildir. Bu kızdır. Bunu örtüye sokmalı. Bunun böyle gezmesi caiz değildir. 'Avlunun içindeki halk karınca kümesi gibi birden bire çoğalıyor, kaynaşıyor, Kurt Hoca'nın sesiyle 'Caiz değil, caiz değil...' diye korkunç bir uğultu çıkarıyor... Ve hepsinin ellerinde kalın, siyah carlar, kırmızı peştamallar, onu örtmek, örtüler altında boğmak için üzerine hücum*

ediyorlardır” (Ömer Seyfettin 2015: 484). Ayşe'nin rüyalarına bile giren bu travmatik durum, rüyasından uyandığında da devam eder. Hem rüyasının etkisiyle hem de uyku sersemliğini atamaması nedeniyle sarsak adımlarla köye yürümeye başlar. Yol üzerinde rüyalarında bile onu rahat bırakmayan Kurt Hoca'yı görür. Hoca'nın söylediği cümleler hiç değişmez. Lakin bu sefer muhatabı kendisi değil babası olur. Kurt Hoca babasına dönerek Ayşe'nin örtüye girmesi gerektiğini söyler. “*Örtüye koyun onu, örtüye... Artık onun açık dolaşması caiz değil...*” (Ömer Seyfettin 2015: 485).

Hikâye incelendiğinde cinsiyet kültürüne dair eleştiriler iki temel madde üzerinden verilir. Birincisi; Ayşe, kız çocuğu olduğu gerekçesiyle istediği her şeyi yapamaz. O, pehlivan olmak ister, asker olmak, madalyalar almak ister. “*Ah erkek olsaydı... hemen alevlenen masum bir çocuk hayalinin mantıksız garabetleriyle düşünmeye başladı. Neler yapmayacaktı? Bir kere yalnız Bozkaya'nın değil, hatta bütün kazanın birinci pehlivanı olacaktı. Sonra... Meşhur bir efe... Ve mutlaka Zaimoğulları'nın küçük kızını alacaktı. Muharebelere girecek, göğsü nişanlarla dolacak, dağları aşacak, cesur köy delikanlılarının yaptıkları gibi haftalarca ayı avlarında dolaşacaktı*” (Ömer Seyfettin 2015: 480). Ayşe birçok şey ister ancak bunları, kız olduğu için yapması mümkün değildir. O da bunun farkındadır bu yüzden de erkek olmayı hayal eder. İkinci eleştiri ise; çocuk olmasına rağmen örtünmeye zorlanmasıdır. Köydeki hiçbir erkek çocuğu böyle bir sorunla karşılaşmaz. Ayşe sırf görkemli bir vücuda sahip olması nedeniyle çocuk olduğu gerçeği göz ardı edilerek örtünmeye zorlanır. Bu durumdan çocuğun bilinçaltı etkilenir. Toplumdaki cinsiyet kültürü çocukların rollerini belirler. Bu rollerdeki zorlamalar hikâyede ayna tutulmuş olur.

2.2. Bireyin Batıl İnanca İtilmesi

Toplum çeşitli inanış kalıplarına sahiptir. Bunlar toplumun geçmişten getirdiği kültürel mirasın bir sonucu olmakla birlikte, toplumun hâlâ kendi bünyesinde oluşturmaya devam ettiği durumların da bir sonucudur. Gökkuşağı da bu inanışlarda kendine yer bulur.

“Bir inanca göre gökkuşağının, altından geçilmesine hiçbir zaman izin vermediği, eğer bir kişi bunu yapmaya teşebbüs ederse ayağını bulunduğu dağdan kaldırıp başka bir dağa koyduğundan altından geçmenin mümkün olmadığı, ancak her şeye rağmen, bunu başarabilen kişinin bütün günahlarının döküleceği, ne istediği varsa olacağı söylenir. Bununla birlikte, gökkuşağının altından geçebilenlerin cinsiyet değiştirip oğlansa kız, kızsaa olan olacağına dair inanışlar da mevcuttur” (Kalafat 2018: 1148-1149).

Eleğimsağma adlı bu hikâyede eleğimsağmaya ait cinsiyet değiştirme inancı üzerinden bir çocuğun yanlış bir inanca itilmesi üzerinden eleştiri yapılmıştır. Ayşe'nin köyüne yağmur yağar. Yağmurun durması sonrasında gökte eleğimsağma belirir. Ayşe, böyle bir inancın olduğunu bilir. Ancak gerçek olup olmayacağı konusunda endişe duyar. “*Sarardı. Nefesi tutuluyordu. Acaba o söz sahîh mi? Ana yalan olma ihtimali var mı?*” (Ömer Seyfettin 2015: 480) Bir müddet sonra bu şüphesinden sıyrılır. Emindir, eleğimsağmanın altından geçtiğinde cinsiyet değiştirip erkek olacaktır. “*İşte bu kadar köyün yakınına inmiş olan bu eleğim sağmanın koşup bir kere altınsan geçse...Erkek olacak! Bundan hiç şüphesi yoktu. Daha ziyade düşünmedi*” (Ömer Seyfettin 2015: 480).

Ayşe, eleğimsağmanın altından geçer ve cinsiyet değiştirir. Tıbbî olarak mümkün olmayacak bu durum, okuyucuyu şaşırtır. Ayşe erkek olmuştur ve köy meydanındaki düğünde birtakım olaylar yaşamıştır. Yazar, bu olayları verirken olağanüstü öğeleri de birlikte kullanır; böylece okuyucu olayın gerçekliğini sorgulamaya başlar. “*Ayşe fena hâlde hiddetlendi. Hiç hazzetmediği bu zalim herifi salladı. Salladı, salladı. Öyle bir fırlattı ki... Fakat Kurt hoca yere düşmedi! Havada kaldı. Ve havada bağırmaya başladı*” (Ömer Seyfettin. 2015: 483). Hikâyenin sonunda okuyucu Ayşe'nin cinsiyet değiştirmesiyle birlikte yaşadığı tüm olayların bir rüyadan ibaret olduğunu öğrenir.

Yazar bu hikâyesinde batıl inanca dair bir eleştiride bulunmaz. Yazarın eleştirisi, on yaşındaki bir kız çocuğunun batıl inanca inanmak zorunda bırakılması üzerinedir. Ayşe, üzerinde hissettiği cinsiyet rolüne dair baskıdan kurtulmak ister. Ayşe'ye göre bunun çözümü de erkek olmaktan geçer. Bu imkânsız durumdan bir inanca tutunarak kurtulmak ister. İşte eleştirinin hedef noktası bu kısımdır. Ayşe, eğer üzerinde toplumun baskını hissetmeseydi bu inanca tutunmuş olmayacaktı. Onu batıl inançlara iten kendi düşünce yapısı değil toplumdur.

Ömer Seyfettin toplumu anlatan bir yazardır. Toplumun nabzını yakalamakta zorluk çekmez. Bu hikâye için normalde batıl inancın eleştirilmesi beklenir lakin o inançtan ziyade bireyi bu inanca iten sebep üzerinden bir eleştiri dinamiği kurar.

2.3. Toplumda Dinî Bir Öge Olan Hoca/ İmam Üzerine Eleştiri

Türk toplumunda baskın dinî öğelerden biri hocadır. Hocalar/ imamlar toplumda Müslüman kimliğini temsil ederler. Bu nedenle onların söyledikleri ya da yaptıkları her şey dinî bir kural gibi kabul edilip uygulanır. Türk toplumunda ilme çok önem verilir. İlmi bilene

de bu nedenle değer verilmektedir. Hocalar toplumda ilim sahibi kişiler olarak kabul edilir. Sahip oldukları ilim nedeniyle de hocalara farklı bir kudsiyet yüklenir. Bu çok doğru bir davranış değildir. Hocalar da birer beşerdir. Yanılmaları, hata yapmaları, yaşadıkları durumları kendi lehlerine kullanmaları mümkündür. Ömer Seyfettin bu hikâyesinde hoca ögesine eleştirilerde bulunur. Bunu ilk olarak onun ismiyle yapar. Hikâye kahramanı hocanın adı Kurt Hoca'dır. O, yaptığı bu mesleğin kurdudur. İnsanları nasıl yönlendirmesi gerektiğini bilir. "*Herkese emreden, daima surat asan, kimseye yüz vermeyen Kurt Hoca şimdi yumuşamıştır*" (Ömer Seyfettin 2015: 483). İslam dini hoşgörüyü, anlayışa dayanan bir dindir. Her şeyde olduğu gibi burada da bunu istismar eden birçok kişi vardır. Bozulan hocalar, dar açıda bireyin geniş açıda halkın üzerinde etkin olmaya, halkı istekleri gibi yönlendirmeye çalışırlar. Ömer Seyfettin bu durumu halka çevirmek ister. Hoca diye sözünden çıkılmayan kişilerin aslında birer kurt olduğunun sinyallerini halka sezdirir. İmam toplumdaki bazı değerleri elinde bulundurur. Bu değerler ona toplum üzerinde bir güç verir. Güç, olmaması gereken kişilerin elinde olduğu zaman maalesef olumsuz durumlar ortaya çıkar. Bu hikâyede gücü elinde bulunduran hocadır.

Ayşe'nin görkemli olması nedeniyle Kurt Hoca onu örtünmeye zorlar. Üstelik bunu, gördüğü her yerde yapar. Bu zorlama, ilk defa hikâyenin başında görülür. "*Hatta geçen gün çeşme dönüşünde köyün imamına, Kurt Hoca'ya rast gelmişti. Kuru elini öperken bu hiç hoşlanmadığı huysuz ihtiyar ona 'Kız Ayşe, anana söyle, seni örtüye soksun. Artık senin açık dolaşman caiz değil' demişti*" (Ömer Seyfettin 2015: 479). En son olarak da hikâyenin sonunda okuyucunun karşısına çıkar.

"Evlerine yaklaştıkları zaman havadan bir ses geldi. 'Buldunuz mu Mehmet Ağa?'

'Bulduk hoca efendi...'

Ayşe gözlerini yukarı kaldırdı. Kurt Hoca, başı kabak, yalın ayak, kolları sıvalı, evinin yüksek taraçasında kalaylı ibriğiyle abdestini tazeliyordu.

'Nerede imiş?'

'Fundalıklarda uyumuş kalmış...'

'Bu yağmurda orada ne yapıyormuş ki...'

'Söylemiyor domuz.'

'Örtüye koyun onu, örtüye... Artık onun açık dolaşması caiz değil...' (Ömer Seyfettin 2015: 485).

Hikâye boyunca durum değişmemiştir. Hocanın, hikâyenin başında söyledikleriyle sonunda söyledikleri aynıdır.

Bu durum, Ayşe üzerinde travma oluşturur. Rüyasında bile Kurt Hoca halkı galeyana getirip kendisini baskı yapmaktadır. "Hey köylü... Haberiniz olsun bu erkek değildir. Bu kızdır. Bunu örtüye sokmalı. Bunun böyle gezmesi caiz değildir.' Avlunun içindeki halk karınca kümesi gibi birden bire çoğalıyor, kaynaşıyor, Kurt Hoca'nın sesiyle ' Caiz değil, caiz değil...' diye korkunç bir uğultu çıkarıyor... Ve hepsinin ellerinde kalın, siyah carlar, kırmızı peştamallar, onu örtmek, örtüler altında boğmak için üzerine hücum ediyorlardır" (Ömer Seyfettin 2015: 484).

Ömer Seyfettin'in hoca eleştirisi halkı düşünmeye sevk eder. Bir dinî öge olan hocanın toplumdaki dinî duyarlılığı kullanması eleştirinin en temel sebebidir. Küçücük bir çocuğa, dini dayanak olarak yaptırım uygulamaya çalışır. Oysaki dinde zorlama yoktur.

Bütün bu eleştirilere bakıldığında Ömer Seyfettin'in, toplumu yakından tanıdığı görülmektedir. Halkın sıkıntılarını gaye edinmiş bir yazarın bunu yapması elbette beklenmektedir. Lakin Ömer Seyfettin bunu nüktedan bir dille okuyucuya verir. Küçük bir kız çocuğu üzerinden toplumun üç sıkıntısını eleştirir. Bu hikâyede eleştirilerden en baskın olanı şüphesiz toplumdaki cinsiyet kültürüne yaptığı eleştiridir. Bunu toplumsal inanışlara ve dinî öge olarak hocalara yaptığı eleştiri takip eder. Yapılan tüm eleştirilerin amacı halka ayna tutup doğruyu görmelerine katkıda bulunmaktır. Yazar; olanı, en sade ve anlaşılır dille; kısacası halkın anlayabileceği bir dille anlatır.

Sonuç

Ömer Seyfettin ilk hikâyesini yazdığı 1902 yılından günümüze modern Türk hikâyesinin mimarı olarak karşımıza çıkar. Millî Edebiyat çizgisiyle birlikte yaratmaya çalıştığı millî imajı birçok hikâyesine yansıtmıştır. Sadece millî bir kimlik inşa etme amacı güttüğü hikâyelerinin dışında, yine halktan alıp halka anlattığı hikâyeleri onu, Türk edebiyat dünyası içerisinde görünür kılmıştır.

Kullandığı yalın, sade ve anlaşılır dil, hitap ettiği kesimi genişletmiştir. Maupassant tarzını benimseyen yazar, böylece bu türün Türk edebiyatındaki öncüsü olmuştur.

Bu çalışmada Ömer Seyfettin'in *Eleğimsağma* adlı hikâyesinde yazarın toplumda gördüğü bazı aksaklıklar üzerine yaptığı eleştiriler incelenmiştir. *Eleğimsağma* adlı hikâye, bünyesinde üç temel eleştiriyi barındırır. Bunlardan ilki yazarın toplumdaki cinsiyet kültürü üzerine yaptığı eleştiridir. Hikâye kahramanı Ayşe odaklı bu eleştiride toplumda var olan cinsiyet kültürünün henüz on yaşında bir kız çocuğunun hayalleri ve isteklerini hiçe sayarak onun üzerinde baskı kurması anlatılır. Pehlivan olmak, ata binmek, güreş tutmak isteyen Ayşe, sırf kız çocuğu olduğu için vazgeçişlere maruz bırakılacaktır. Bu nedenler onun erkek olmak istemesine neden olur. İkinci eleştiri de bu istekle beraber gelir. Erkek olmayı isteyen Ayşe camdan dışarı baktığı zaman bir eleğimsağma görür. Toplumda var olan inanış doğrultusunda altından geçtiğinde cinsiyet değiştireceğine inanır. Ancak bu batıl inanışın gerçekleşmesi mümkün değildir. Sürpriz bir anlatımla bu inanış rüya üzerinden verilir. Lakin okuyucu ilk başta rüya olduğunu bilmez. Hikâye sonunda öğrenir. Bu öğrenme sadece okuyucu için geçerli değildir. Ayşe de rüya olduğunu anladığında hayal kırıklığına uğrar. Oysaki erkek olacağından oldukça emindir.

Sonuncu eleştiri ise dinî bir öge olan hocalar üzerinden verilir. İslamiyet; anlayışın, yumuşak başlılığın, güler yüzün olduğu, zorlamanın olmadığı bir dindir. Oysaki bu hikâyede İslamiyet'i temsil eden köy imamı Kurt Hoca bu özelliklerin tam zıddını bünyesinde barındırır. Sürekli asık suratlı, insanlara bir şeyleri dikte etmeyi seven bu hikâye kahramanı üzerinden İslamiyet'i yanlış yorumlayan hocalar ve şahıslar eleştirilir.

Ömer Seyfettin bahsi geçen eleştirileri hikâyenin içine sindirerek sade ve anlaşılır bir dille yapar. Böylece halka ulaşmış olur.

Kaynakça

- Akyüz, Kenan (1995). *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri*. İstanbul: İnkılâp Kitapevi.
- Aydın, M. Şevki (Mart 2007). "Cinsiyet Kültürü ve Kadın Sorunu". *Diyanet Avrupa Dergisi*, S. 95, s. 124.
- Dökmen, Zehra (2010). *Toplumsal Cinsiyet* (2. b.). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Enginün, İ. (2010). *Yeni Türk Edebiyatı Tanzimat'tan Cumhuriyete* (5. b.). İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Güncel Türkçe Sözlük*. [Erişim 26 Haziran 2020]. <https://sozluk.gov.tr/>
- Kalafat, Şermin (Aralık 2018). "Kültürel Bellek Metaforu Olarak Derleme Sözlüğü'ndeki Gökkuşluğu Adları". *Uluslararası Toplumsal Araştırma Dergisi*, Y.8, C.9, S. 16, s. 1143-1166.
- Işık, M. (2020). *Ömer Seyfettin Hikâyelerinde Milliyetçi Söylem ve Özne*. Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ömer Seyfettin (2020). *Bütün Hikâyeleri* (4.b.), (Haz. Nâzım Hikmet Polat). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Sepetçioğlu, Mustafa Necati (1998). *Dedem Korkut'un Hikâyeleri* (6.b.). İstanbul: İrfan Yayıncılık.